

Dertig jaar geleden in Maastricht

Bernard ter Haar, december 2021

Op 9 en 10 december 1991 werd in Maastricht de dubbele Intergouvernementele conferentie (IGC) afgesloten tijdens een zitting van de regeringsleiders in de Europese Raad. Er was door de toen nog twaalf lidstaten een jaar lang onderhandeld over de omvorming van de Europese Gemeenschappen tot een Europese Unie in de IGC EPU, en even lang onderhandeld over de vorming van een Economische en Monetaire Unie in de IGC EMU. Ik was er bij in Maastricht, want ik was in de tweede helft van 1991, toen Nederland in opvolging van Luxemburg het Europese voorzitterschap bekleedde, voorzitter van de werkgroep die regel voor regel het verdrag uitonderhandelde, en de resultaten daarvan steeds voorlegde aan de IGC op plaatsvervangend minister niveau en aan de ministers van Financiën zelf, die formeel de leiding hadden over de EMU IGC.

Wat kan ik me er nog van herinneren?

Een week eerder waren de EMU-teksten geaccordeerd in een moeizame en langdurige ministeriële zitting in Brussel. In een worsteling die twee dagen en een nacht duurde moest Wim Kok als voorzitter de teksten goedgekeurd krijgen, waarbij hijzelf er zich nog enorm voor inzette dat het Europees Parlement een serieuze stem zou krijgen in de governance van de EMU. In Brussel was niet gesproken over de Britse wens om nee te kunnen zeggen tegen de EMU. De andere landen hadden afgesproken daar pas in Maastricht over te willen praten, uiteraard tot grote ergernis van de Britten. Daar moest dan ook Denemarken op wachten, die niet zozeer om politieke redenen, maar om grondwettelijke, ook het recht wilde hebben om buiten de EMU te kunnen blijven. Eén van de laatste pijnpunten betrof het hele besluitvormingsproces over de start van de derde fase van de EMU, het moment dat de Europese Centrale Bank zou worden opgericht en de nationale munten definitief aan elkaar geklonken zouden worden. Er werd een akkoord bereikt op een tekst, maar er bleef wel een gevoel in de lucht hangen dat er tijdens de Europese Raad in Maastricht opnieuw over gesproken zou worden.

Dat werd duidelijk toen ik met de trein in Maastricht aangekomen was. Cees Maas, de toenmalige Thesaurier-Generaal en voorzitter van de plaatsvervangergroep gaf mij een ontwerp tekstje dat hij met onder andere Wim Kok en Ruud Lubbers nog had gemaakt naar aanleiding van een aantal bilaterale gesprekken met andere lidstaten. Met dat tekstje zouden we de onderhandelingen voor de slotronde ingaan.

Van de eerste dag op 9 december kan ik me niet veel meer herinneren. Er was een lunch in een Limburgs kasteel voor de ministers van Financiën en hun delegaties. De regeringsleiders lunchten in Neercanne, en mochten van koningin Beatrix vernemen dat zij bereid was afstand te doen van haar beeltenis op de munt. Er zal zeker ook vergaderd zijn. Vooral onder de regeringsleiders waren er veel bilaterale gesprekken. Op de avond van 9 december was er een receptie en aansluitend diner in het stadhuis van Maastricht. Tijdens de receptie kwam Helmut Kohl, de toenmalige bondskanselier van Duitsland, op de Nederlandse EMU delegatie afgestapt. Hij gaf complimenten voor het bereikte resultaat, maar wilde de onomkeerbaarheid van de totstandkoming van de EMU nog steviger geregeld hebben. Dat was dertig jaar geleden ook nog geen rare gedachte. Ook op het ministerie van Financiën waren we er nog niet van overtuigd dat alle verdragsteksten die we gemaakt hadden ooit werkelijkheid zouden worden. De cultuur in de Europese Gemeenschappen was nu eenmaal dat lidstaten nogal vrij omgingen met hun verdragsverplichtingen. De interne markt was in de

verdragsteksten al een stuk verder dan in de dagelijkse economische praktijk. Voor Kohl was de EMU het beste middel om het herenigde Duitsland definitief in te bedden in een Europees verband, en daarmee te voorkomen dat er opnieuw een oorlog zou komen tussen de grote landen van Europa. Zo kregen wij nog een extra stukje werk te doen voor 10 december, namelijk een tekst opstellen voor een protocol over de onomkeerbaarheid van de komst van de EMU, dat aan het verdrag zou kunnen worden toegevoegd, en de andere lidstaten te overtuigen van het nut daarvan. Ik ben die nacht alvast maar aan een tekstje begonnen.

10 december heb ik de dag weer doorgebracht in het Provinciehuis van Limburg. Voor mij een onbekend gebouw, en tamelijk ondoorgrondelijk. Maar ik kende de weg naar onze computers en de bijbehorende printers, en de route naar de vergaderzalen voor de Europese Raad en voor de EMU-IGC. Ons team was heel klein. Naast Wim Kok, Cees Maas en ikzelf nog één medewerker van het ministerie van Financiën. Cees Maas en die medewerker gingen aan de slag met het Protocol, in overleg met de collega's van de andere lidstaten. Voor mij was het na de discussie over de besluitvormingsprocedure omtrent de definitieve fase van de EMU vooral wachten op een groen licht vanuit de Europese Raad, om de uitzonderingsregeling voor het VK uit de la te mogen trekken. Toen dat groene licht kwam, waren mijn Britse collega's natuurlijk zeer geïnteresseerd wat en hoe ik had opgeschreven. Je kon niet gewoon in het verdrag schrijven dat het VK niet mee hoefde te doen aan de EMU, want de regels in de EMU over economische coördinatie zouden ook voor het VK gaan gelden. Artikel voor artikel, en subartikel voor subartikel, moest dus worden gespecificeerd of die wel of niet voor het VK zou gaan gelden, en waar het VK wel of niet over zou mogen meebeslissen.. Mijn Britse collega's hadden hun huiswerk ook gedaan. We konden onze lijstjes met alle artikelen eenvoudig naast elkaar leggen. Ik was wat strenger geweest dan zij en had dus wat meer verplichtingen voor het VK overgelaten, maar met wat geven en nemen kwamen wij er wel uit, en vervolgens waren Wim Kok en Cees Maas allang blij dat er een tekst lag die ingebracht kon worden in het overleg met de andere ministers van Financiën. De andere landen waren niet automatisch ook blij. Alle uitzonderingsbepalingen bij elkaar gaven een behoorlijk onoverzichtelijk beeld, en ik had niet de tijd gehad om het op mijn niveau aan al mijn internationale collega's toe te lichten. Er was sowieso te weinig tijd. Ik leefde die dag op de pinda's die ik in schaaltes aantrof op mijn route van de computer naar de vergaderzaal en weer terug. Wim Kok had ook weinig tijd. Hij wilde zo snel mogelijk het eindresultaat van de EMU-IGC aan de Europese Raad kunnen presenteren, en zeker vermijden dat deze zelf al klaar was met de andere IGC en moest wachten op de EMU- resultaten. Maar ja, lidstaat na lidstaat kwam met vragen om toelichting op de uitzonderingsteksten voor het VK. De tijd verstreek, de middag ook, en de Britse minister van Financiën Lamont werd roder en roder. Hij had blijkbaar verwacht dat de tekst met iedereen zou zijn voorbesproken en heel snel afgetikt zou kunnen worden. Uiteindelijk werden alle vragen hem te machtig. Woedend beende hij de zaal uit, zijn eigen ambtenaren in verwarring achterlatend. Dat duurde maar een paar minuten, tot zij de instructie kregen om ook de vergaderzaal te verlaten. Zodat de rest van het gezelschap zonder het VK over de uitzondering voor het VK moest besluiten. Toen de tekst voor iedereen duidelijk was en ook acceptabel bleek, werd Lamont weer binnengeroepen om dit resultaat te vernemen. Het moet voor Ruud Lubbers ook een ingewikkeld moment zijn geweest, want hij had in zijn zaal al voldoende moeite om premier Major van het VK binnen boord te houden bij de verdragsteksten over de Europese Unie.

Uiteindelijk was het moment daar. De Europese Raad was nog bijeen, de onderhandelingen over de EPU-IGC teksten waren nog niet uit elkaar gespat, en Wim Kok mocht het eindresultaat van de EMU-IGC presenteren aan de regeringsleiders in de Europese Raad. Ik stond op een balustrade met uitzicht op de gang die naar de vergaderzaal van de ER leidde. Naast mij stond de Duitse Staatssecretaris van Financiën, Horst Köhler, die het later nog tot chef van het IMF en tot president van Duitsland zou

schoppen. Zo te zien net zo vermoeid als ik. Wij keken allebei, spraken niet met elkaar. We wachtten op het moment dat iemand weer de gang op zou lopen met nieuws. Dat kwam, de EMU- teksten waren integraal aanvaard. "Ongelooflijk, echt ongelooflijk", zuchtte de Duitser naast mij. Het klonk als een enorme teleurstelling, alsof hij het nog niet kon bevatten dat Duitsland echt de eigen munt ging opgeven. Zo klonk het, ik weet niet of dat het ook echt was. Ik durfde het hem op dat moment ook niet te vragen. Ik ging met Cees Maas naar de bar in het provinciehuis om een whisky te drinken op de goede afloop, nadat we nog even bij alle printers gekeken hadden die de zojuist geaccordeerde teksten aan het uitbraken waren.

Terug in het Maastrichtse hotel had ik mijn wekker vroeg gezet. Er zou de middag van 11 december een debat in de Kamer gehouden worden over de uitslag van Maastricht, en er werd natuurlijk een brief over het EMU-resultaat verwacht van de minister van Financiën. 's Ochtends vroeg zat ik die brief met pen en papier te componeren. Die moest snel af, want ik wilde zo snel mogelijk met de trein terug naar Den Haag om dat debat in de Kamer ook zelf mee te kunnen maken. Het werd een mooie korte brief van twee kantjes. De hoofdlijnen van de resultaten van Maastricht netjes op een rijtje. Toen de brief af was, gaf ik hem aan de receptie van het hotel met het verzoek deze zo snel mogelijk te faxen naar Den Haag, en er op toe te zien dat dat goed zou gaan omdat het een heel belangrijke brief was. Vervolgens rende ik naar het station om de trein naar Den Haag te kunnen halen. 1991, mobiele telefoons bestonden nog niet. Toen ik aankwam op het ministerie van Financiën was mijn brief al aan de Kamer verstuurd. Mijn medewerkers vonden het een beetje rare brief. Wel heel erg kort. Alleen de eerste bladzijde van de brief was per fax aangekomen. Voor de Kamer was dat blijkbaar geen probleem. Lubbers en Kok konden trots hun resultaten van Maastricht mondeling toelichten.

Zo herinner ik het me nog. Ik heb er de les aan overgehouden dat je prima een dagje op pinda's kunt leven. Maar ook de opmerking van mijn Portugese collega is me bijgebleven die mij complimenteerde en daaraan toevoegde: "wat jammer dat het hoogtepunt van je carrière nu al zo vroeg is gevallen".